

ਕਬੀਲਾਈ ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ : ਉੱਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਪਰਿਪੇਖ
(ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ)

ਡਾ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ*

ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਰਤ ਸਭਿਆਚਾਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਕਬੀਲੇ ਵੀ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੋਰੀਆ, ਸਾਂਸੀ, ਬਾਜੀਗਰ, ਗੰਧੀਲੇ, ਗੁੱਜਰ, ਕੀਕਣ, ਸਿਕਲੀਗਰ, ਮਰਾਸੀ, ਗਾਡੀ ਲੁਹਾਰ, ਓਡ, ਨਾਥ ਜੋਗੀ, ਮਦਾਰੀ, ਕੁੱਚਬੰਦ, ਨਾਇਕ ਆਦਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਨੂੰ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਜਨ-ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਹੱਦੀ ਖੇਤਰ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਸਰਹੱਦੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਪਲਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭੂ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਹ ਭੂ-ਖੇਤਰ ਦਾ ਦਿਲ-ਖਿੱਚਵਾਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਐਸਾ ਰਾਸ ਆਇਆ ਕਿ ਇਹ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਨੇ ਸਦਾ ਲਈ ਇਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਹਿਣ ਬਸੇਰਾ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਕਬੀਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਸਮਾਪਿਤ ਕਰਕੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲ ਇਹ ਕਬੀਲੇ ਘੁਮੰਤਰੂ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਮਾਂ-ਦਰ-ਸਮਾਂ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਆਹਰ ਲਈ ਇਸ ਭੂ-ਖੇਤਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਲੱਗੇ।

ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲਾ ਵੀ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਬੀਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਬੀਲਾਈ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਜੰਮੂ, ਹਰਿਆਣਾ, ਰਾਜਸਥਾਨ, ਗੁਜਰਾਤ, ਬੰਗਾਲ, ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਆਦਿ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਭਰਵੀਂ ਵਸੋਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਇਹ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ, ਮੁਕਤਸਰ, ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਮੋਗਾ, ਬਠਿੰਡਾ, ਸੰਗਰੂਰ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਅਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਫ਼ੀ ਵਸੋਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਬੋਰੀਆ' ਇਸ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਵੱਲੋਂ ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਫੜਨ/ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ 'ਬੋਰ' ਕਰਕੇ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਬੀਲਾ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਨਾਂਵਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਖਿੰਦ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ 'ਦੇਸਵਾਲੀ, ਗੰਧੀਲੇ, ਠੁੰਮਰੇ, ਪੱਦਲੇ, ਕਾਲ ਸਬਲੀਏ, ਗੁਜਰਾਤੀ, ਗਡਰੀਏ, ਤੇਲ-ਭਾਰਦੀ ਅਤੇ ਮਾਰਵਾੜੀ' ਆਦਿ ਆਧਾਰਾਂ ਤੇ ਵੰਡਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੀ ਖੋਜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਹ ਬੋਰੀਆ/ਬਾਵਰੀਆ, ਬਿਦਾਵਤੀ, ਦੇਸਵਾਲੀਆ, ਚੌਕੀਦਾਰ, ਮੋਗੀਆ, ਸਾਲੂਮਾਰ, ਮਾਰਵਾੜੀ, ਵਣ, ਰਾਮਧਾਰੀ, ਗੰਧੀਲੇ, ਪੱਦਲੇ, ਗਡਰੀਏ, ਵਾਣ ਵੱਟ, ਟੋਕਰੀ ਵੱਟ ਆਦਿ ਵਸੋਂ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲੇ ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣਾ ਮੂਲ ਰਾਜਸਥਾਨ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰਾਜਪੂਤ ਕਸੱਤਰੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖੇ ਇਸ ਭੂ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਮੂਲ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਮੁਗਲਾਂ ਦੀ ਈਨ ਨਾ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਦਕਾ ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁਗਲ ਫ਼ੌਜ ਤੋਂ ਹਾਰਨ ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਖਿੰਡ ਗਏ ਪਰ ਆਪਣਾ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਟੱਪਰਵਾਸੀ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕਰਕੇ, ਸੁਤੰਤਰ ਤੌਰ ਤੇ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਗਠਨ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਵਿਚਰਨ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਤੰਤਰ ਸਮਾਜਿਕ ਸੰਗਠਨ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਅੰਕੁਸ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਧੀਨਤਾ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਅਰੰਭਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਇਸ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਬਰੀ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰੈਫਰਮੈਂਟਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਨੰਬਰਦਾਰਾਂ ਕੋਲ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦਿਨ ਵਿੱਚ, ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਟਾਈਮ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੱਗਦੀ

* ਮਾਸਟਰ, ਪੰਡ ਕੋਹਲਾ, ਤਹਿ. ਜੀਰਾ, ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ। email : harinderkohala80@gmail.com

ਅਤੇ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਕੇ, ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚਲੇ ਨੰਬਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰੈਵਰਮੈਂਟਰੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੰਗਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕਬੀਲਾਈ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉੱਪਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਭਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜੱਟ ਸ਼੍ਰੇਣੀ, ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਕਬੀਲੇ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਕੰਮ-ਧੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਕਸਬਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਇਸ ਮੁੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਇਸ ਸਮਾਜ-ਸਭਿਆਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਢਲ ਗਏ। ਅਜੋਕੇ ਉੱਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਮੁੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਾਪਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਵਾਲਾ ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲਾ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਹਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਹਨਾਂ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਦੀ ਸਥਿੱਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭੂ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰ ਰਹੇ ਲੋਕ-ਸਮੂਹ ਦੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ-ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਅੰਤਰੀਵ ਅਤੇ ਬਾਹਰੀ ਪੱਖਾਂ ਦਾ ਅਕਸ ਸਮਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ (ਜਨਮ, ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਮੌਤ) ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਹੁਲਾਸ ਭਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰੇਕ ਲੋਕ-ਸਮੂਹ ਦਾ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਵਿਚਲੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਠੀਕ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਜੀਵਨ-ਵਿਹਾਰ ਮੁੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਤਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਦੀ ਝਲਕ ਉਸਦੇ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਸਮਵਿੱਥ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਮੁੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਖਰੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਖੇਤਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕ ਕਾਵਿ ਅਤੇ ਲੋਕ ਵਾਰਤਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਆਧਾਰਸ਼ਿਲਾ ਹੈ ਜਿਸਦੇ ਅੱਗੇ ਵਿਭਿੰਨ ਉਪਭਾਗ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਖੇਤਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਅਤੇ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉੱਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਦੌਰ ਵਿਚ ਇਸ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਦੇ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਨੂੰ ਹੀ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

“ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਰਜਤ, ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਲੋਕ-ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਉਹ ਸੱਚ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੂਲ ਮਾਨਵੀ ਸੰਕਟਾਂ, ਲੋਚਾ, ਸਥਿਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨ ਦਾ ਸਹਿਜ, ਤਟ-ਫਟ ਅਤੇ ਕਲਾਤਮਕ ਹੁੰਗਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।”² ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਕਬੀਲਾਈ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪੜਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰੰਪਰਕ ਜੀਵਨ-ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਝਲਕ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਉੱਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਦੌਰ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਮੁੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕਰ ਰਹੇ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਵਿਭਿੰਨ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਇਸ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਿਹਾ ਕਬੀਲਾਈ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਅਣਭਿੰਨ ਨਹੀਂ। ਜੇਕਰ ਇਹਨਾਂ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਲਈ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਰਾਹੀਂ ਕਬੀਲਾਈ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੇ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਆਂਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਕਬੀਲੇ ਦੀ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ, ਇਸ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਦਾ ਨਿਆਂ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੱਟੜ ਕਿਸਮ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਵਿਚਲੇ ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਜੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ‘ਲਾਈ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਬੀਲੇ ਵਿਚਲੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਦੀਵਾਨੀ ਅਤੇ ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ) ਝਗੜਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਵਾਣ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਕਬੀਲਾਈ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਲਾ ਨਿਆਂ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਦੀ ਇਨ-ਬਿਨ ਪਾਲਣਾ ਕਰੇ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬੀਲੇ ਵਿਚ ਛੇਕ ਦੇਣ ਦਾ ਸਖ਼ਤ ਪ੍ਰਵਿਧਾਨ ਹੈ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਿਅਕਤੀ ਨਾਲ ਕਬੀਲਾਈ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਤੋੜ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਨੂੰ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਈਏ ਤਾਂ ਕਬੀਲਾ

ਔਰਤ ਇਸ ਪਰੰਪਰਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਔਰਤ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲੋਂ ਮੁੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੀ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਕਬੀਲਾਈ ਸੰਗਠਨ ਵਿਚਲੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਮਈ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਅਗਾਊਂ ਸੂਚੇਤ ਕਰਦੀ ਮੁੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚਲੇ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸਾਸ਼ਨ ਦੇ ਸਖਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਡਰਾਵੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਦੀ ਬਦਲ ਰਹੀ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਉਸਦੇ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :-

ਹਾਰੋ ਟੱਬਰ ਥਾਣਾ ਮੇ ਕਰਾਵੀ ਜੱਲਾ ਆ ਥਾਵਾਨੋ ਮਰਿਉਂ ਰੇ,
(ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਕਰਵਾ ਦਿਉਗੀ, ਜਦੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਾ (ਬੱਚਾ) ਮਰ ਗਿਆ)
ਮਰੀ ਜਾ ਮਾਰਾ ਹਾਲਾ, ਮਰੀ ਜਾ ਮਾਰਾ ਹਾਲਾ, ਮਾਰੈ ਦਰਦ ਥਾਵਾ ਲਗਿਉ ਰੇ,
(ਮਰ ਜਾਹ ਮੇਰਿਆ ਸਾਲਿਆ, ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਦਰਦ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ)³

ਕਬੀਲੇ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰ ਕਬੀਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਮਦ ਦੀ ਮਨਾਈ (ਟੈਬੂ) ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਬੀਲਾ ਚੇਤੰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਗ਼ੈਰ ਕਬੀਲਾ ਸਮੁਦਾਇ ਨਾਲੋਂ ਵਿੱਥ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਕੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾਵਾਂ/ਗੁਪਤ ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗ਼ੈਰ ਕਬੀਲਾਈ ਲੋਕ-ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਸਾਝਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਬੀਤੇ ਸਮੇਂ ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲਾ ਵੀ ਇੱਕ ਜ਼ਰਾਇਮ ਪੇਸ਼ਾ ਕਬੀਲੇ ਵਜੋਂ ਸੂਚੀਬੱਧ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮੂਹਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਭੇਦ ਲੁਕਾਉਣ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਗੁਪਤ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਝ ਤੋਂ ਵੀ ਦੂਰੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਇਸ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਇਹ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁੱਝ ਪਰੰਪਰਕ ਹੱਦਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਰਾਹੀਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਕਬੀਲਾਈ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ ਕਬੀਲਾਈ ਵਿਚਕਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀ ਨੇੜਤਾ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਅਮਲ ਇਸ ਕਦਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕਬੀਲੇ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਸਮਾਧਾਨ ਲਈ ਕਬੀਲਾ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਗ਼ੈਰ ਕਬੀਲਾ/ਮੁੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚੁਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :-

ਤੱਲਾ ਔਹ ਜਾਟੋ ਨ ਹਰਪੰਚ, ਬੈਬਰ ਤੜਾਵੀਹ,
(ਉਦੋਂ ਮੈ ਜੱਟਾਂ ਦੇ ਸਰਪੰਚ, ਮੈਬਰ ਸੱਦਾਂਗੀ) ⁴

ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਜੇਕਰ ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲੇ ਵਿਚ ਔਰਤ ਦੀ ਸਮਾਜਕ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤਾ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਮੁੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਾਂਗ ਕਬੀਲਾਈ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਰਹੀ ਔਰਤ ਅੱਜ ਵੀ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਤੌਹਮਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਸਮਾਜ ਉਸਦੇ ਚਰਿੱਤਰ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਦਾਗ਼ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਮਰਦਾਉਪੁਣੇ ਦੀ ਹੈਕੜ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਵਰਗ ਉਸਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਦਾ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉਹ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸੱਸ ਦੇ ਤਾਹਨਿਆਂ ਅਤੇ ਮਿਹਨਿਆਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :-

ਤਾਹਰੀ ਆਏ ਫੋੜਕਾ ਘਾਤੀਨ, ਮਾਰੋ ਔਜੜੋ ਭਰਿਉ ਪੜਿਉ ਰੇ,
(ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮਿਹਣੇ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਫੋੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ) ⁵

ਕਬੀਲੇ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮੁੱਖੀਆ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਮਰਦ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਖ਼ਸ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਇੰਨ-ਬਿਨ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਬੀਲੇ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਖ਼ਸ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਾਣ ਸਤਿਕਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਦਾ ਸਰੂਪ ਮੰਨ ਕੇ ਪੂਜਿਆ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਬੀਲੇ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਧਦਾ-ਫੁਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਕਰੋਪੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਾ

ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ ਅਤਿਅੰਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਜੀਵਤ ਹੋਏ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਮਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਹੀ ਜੇਕਰ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚਲੇ ਲੜਕੇ ਅਤੇ ਲੜਕੀ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਘਰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਕੋਲ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਲਏ ਗਏ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੀ ਅੰਤਿਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਨਾ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਬੀਲੇ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਪਰੰਪਰਾ ਟੁੱਟਦੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਬੀਲਾ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਇੱਕ ਔਰਤ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਲਈ ਵਰ ਦੀ ਚੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਲਏ ਗਏ ਫ਼ੈਸਲੇ (ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ) ਨੂੰ ਇੱਕ ਗ਼ਲਤ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਔਰਤ ਆਪਣੇ ਗਲ ਦਾ ਹਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਸੁਹੱਪਣ ਤੋਂ ਵਿਰੋਧ ਪਤੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬੇਜੋੜ ਵਿਆਹ ਗਰਦਾਨਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਸਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਧੀ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਵੇਦਨਾ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ, ਉਸ ਦੇ ਲਈ ਵਰ ਦੀ ਖ਼ੁਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲੋਂ ਉਸ ਘਰ ਦੀ ਉੱਚ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿੱਤੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਉੱਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਦੌਰ ਵਿਚ ਕਬੀਲਾ ਔਰਤ ਦੀ ਇਸ ਵਿਰੋਧਮਈ ਸੁਰ ਨੂੰ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਗੀਤ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਬਾਬੂਬੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :-

ਮਾਹਰੀ ਆਈ ਤੇ ਕੰਜਰ ਤਾਹਰੀ ਫੋਟੋ ਉੱਪਰ ਰੁਪਈਉਂ ਧਰੀ ਗਿਆ,
(ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਤੇ ਪਿਉ ਤੇਰੀ ਫੋਟੋ ਤੇ ਰੁਪਈਆ ਰੱਖ ਗਿਆ)
ਤਾਹਰੀ ਬੁਥੀ ਕੋਨੀ ਹੁੰਨੀ ਨੌਕਰੀ ਜੋਈਨ ਮਰੀ ਗਿਆਂ,
(ਤੇਰੀ ਸੂਰਤ ਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਹ ਤੇਰੀ ਨੌਕਰੀ ਵੇਖ ਹੀ ਮਰ ਗਏ)⁶

ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲੇ ਵਿਚ ਰੋਜੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਆਹਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਸਮੁੱਚੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਉੱਪਰ ਅਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਹਰ ਮੈਂਬਰ ਆਪਣੀ ਨਿਪੁੰਨਤਾ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਸ਼ਮਤਾ ਸਦਕਾ ਇਸ ਆਹਰ ਵਿਚ ਬਰਾਬਰ ਦੇ ਭਾਗੀਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਬੀਲਾ ਪਰਿਵਾਰ ਇੱਕ ਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਕਬੀਲੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। “ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਕਬੀਲਾ ਓਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕ ਹੱਦ ਬਚਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਬਲਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਿੱਤੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੱਚੇ ਮਸਾਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਿਸੇ ਦੂਜੀ ਧਿਰ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ।”⁷ ਇਸ ਵਿਚ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਕੰਮ-ਧੰਦੇ/ਕਸਬ ਵਿਚ ਹੋ ਰਹੀ ਟੁੱਟ ਭੱਜ ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੋ ਪਰੰਪਰਕ ਕੰਮ-ਧੰਦੇ/ਕਸਬ ਸਿਰਫ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਟ ਭਰਨ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਆਹਰ ਹੀ ਜੁਟਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਉਹ ਵੀ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਦੀ ਆਪਣੀ ਪਰੰਪਰਕ ਵਿਵਸਾਇ ਨਾਲੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਮੰਦਗਲੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਮੋਕਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਬੀਲਾ ਲੋਕ ਕਾਵਿ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਇੱਕ ਕਬੀਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਪਰੰਪਰਕ ਕੰਮ-ਧੰਦਿਆਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਭਾਵ ਆਪਣੇ ਪਰੰਪਰਕ ਵਿਵਸਾਇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਭੂ-ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਉਸ ਸਖ਼ਸ਼ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰੀਵੱਸ ਆਪਣੇ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਕਬੀਲਾ ਸਖ਼ਸ਼ ਦੀ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਹੋ ਗਈ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿੱਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਦੇ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਰਾਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :-

ਤਯੋ ਤੋਂ ਰਾਤੋਂ ਕੱਟਤੋਂ ਤੋਂ ਪਟਿਆਲੇ ਸਿਆਲ ਨੀ,
(ਤੂੰ ਤਾਂ ਸਿਆਲ ਦੀ ਰਾਤਾਂ ਪਟਿਆਲੇ ਕੱਟ ਦਾ ਹੈ) ⁸

ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲੇ ਬਾਰੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਲੇ ਵਿਚਲਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਰਦ ਵਿਅਕਤੀ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਅਕਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੋਲ ਹੀ ਆਰਥਿਕ ਵਰਤੋਂ-ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਪੂੰਜੀ ਜਮ੍ਹਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੂੰਜੀ ਸਦਕਾ ਹੀ ਇਹ ਸਖ਼ਸ਼ ਵਿਭਿੰਨ ਸਮਾਜਕ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿੱਤੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੁੰਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਰੋਧ ਵਿਚ ਔਰਤ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਨੂੰਹ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਨਾਲ ਲੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪੇਕੇ ਘਰ ਜਾ ਬੈਠੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਾਪਿਸ ਨਾ ਆਉਣ ਲਈ ਬਜ਼ਿਦ

ਹੈ। ਉਹ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਇਸ ਪਰੰਪਰਕ ਨਿਜ਼ਾਮ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦੀ ਜ਼ਮ੍ਹਾਂ ਪੁੰਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਅਧੀਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਦੇ ਵਾਅਦੇ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਵਾਪਿਸ ਆਉਣ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੀ ਇਸ ਵਿਰੋਧਮਈ ਸਥਿਤੀ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਜੱਲਾ ਤੋਂ ਤਨਖਾਏਂ ਢਲਾਵੀ ਮੰਨੈ ਹਾਰੀਐਂ,

(ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਤਨਖਾਹਾਂ ਲਿਆ ਕੇ ਫੜਾਵੇਗਾ)

ਪਾਹੈ ਔਹ ਤਾਹਰਾ ਨਾਲ ਰਈ ਬਰਗਾੜੀਐਂ,

(ਮੈਂ ਫਿਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਬਰਗਾੜੀ ਰਹੂੰਗੀ) ⁹

ਕਬੀਲੇ ਵਿਚ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਆਧਾਰਿਤ ਉਸਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਕੰਮ ਹਨ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਹ ਮੁਨਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਕਬੀਲੇ ਕੋਲ ਪਸ਼ੂ ਪਾਲਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਕੋਲ ਵਿਭਿੰਨ ਪਸ਼ੂ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮਰਦ ਦੁੱਧਾਰੂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਚਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਪਾਉਣ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਜੁਟੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਕੰਮ-ਬੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਮਰਦ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਆਹਰ ਲਈ ਦਿਨ ਭਰ ਕਬੀਲਾ ਦਾਇਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਿਚਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਕਬੀਲਾ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਦੀ ਵਲਗਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮਰਦਾਂ ਵਾਲੇ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਨੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਚਾਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਔਰਤ ਵਰਗ ਲਈ ਮੁਨਾਸਿਬ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਦਾਇਰਾ ਉਸਦੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਵਿਗਾੜਨ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਔਰਤ ਦੇ ਅਕਸ ਨੂੰ ਲੱਗ ਰਹੀ ਢਾਹ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇੱਕ ਉੱਚ ਚਰਿੱਤਰ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਵਜੋਂ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਖੜ੍ਹੀ ਧਿਰ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਕਰਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਇਸ ਤੋਹਮਤ ਨੂੰ ਗ਼ਲਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਉਲੀਕਦੀ ਰੂਪਮਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ :-

ਜੱਲਾ ਪੱਠਾ ਖੇਤਰਵਾਨ ਗਈ, ਤੋਂ ਮਾਰੈ ਕੇੜੇ ਆਵਿਐਂ,

(ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੱਠੇ ਖੇਤਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗਈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਮਗਰ ਆਇਆ)

ਕੰਨੂ ਨੋ ਪੋਤਰੋ ਏਵੱਹ ਬੁਠੋ ਮਾਰੈ, ਹਰੈਂ ਤੀਈਐ ਲਾਵਿਐਂ,

(ਕੰਨੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ (ਨਾ) ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਈ ਬੁਠਾ ਮੇਰੇ ਨਾਂ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ) ¹⁰

ਕਬੀਲਾਈ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਧਰਮ ਨਾਲੋਂ ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕਬੀਲੇ ਦੀਆਂ ਲੋਕਿਕ ਅਤੇ ਅਲੋਕਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਵੀ ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਪੱਧਤੀਆਂ ਹੀ ਲੱਭਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਅਜੋਕੇ ਉੱਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਦੌਰ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ੱਕਿਆਂ ਦਾ ਨਿਰਵਾਣ ਵੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਢੰਗ/ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਲੱਭਣ ਦੇ ਸਾਰਥਿਕ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਜੇਕਰ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚਲੇ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰਜਾਂ ਉੱਪਰ ਅਜੇ ਵੀ ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਰੂੜੀਆਂ ਦੀ ਗਹਿਰੀ ਛਾਪ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਧਾਰਮਿਕ ਵਿਧੀ ਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਬੀਲਾਈ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਨਹੀਂ। ਜਿਵੇਂਕਿ ਕਬੀਲੇ ਵਿਚਲੇ ਨਿਆਂ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਬੁਠ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਣ ਪਾ ਕੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਪਵਾਉਣ, ਪਸ਼ੂ ਬਲੀ, ਮੜੀਆਂ ਮਸਾਣਾਂ ਵਿਚਲੀ ਅਦਭੁੱਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕਿਆਸ ਰੱਖਣ ਵਰਗੇ ਲੋਕ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਧੀ

ਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲੇ ਦੀ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :-

ਅੰਮ੍ਰਿ ਸਿਆਣੇ ਤੇੜੀਨ ਕਣ ਤੋ ਲਿਖਾਈ ਲੇ, ਹੱਚ ਹੂਠ ਹਾਰੋ ਨੀ ਕਵਾਈ ਲੇ,
(ਹੁਣ ਸਿਆਣੇ ਸੱਦ ਕੇ ਕਣ ਪਵਾ ਲੈ, ਸਾਰਾ ਸੱਚ-ਝੂਠ ਕਵਾ ਲੈ)
ਹਾਰੀ ਹੱਚੀ ਗੱਲ ਹਾਮਣੇ ਆਵੀਜਾਸੈ, ਜੱਲਾ ਦੇਹਰੋ ਪੁਛਾਵਿਐ,
(ਉਦੋਂ ਸਾਰੀ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਊਰੀ, ਜਦੋਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੂੰ ਪੁਛਾਇਆ)
ਛੋਰੀ ਨੀ ਆਖੋਂ ਤੱਲਾ ਖਰਾਬ ਥਾਈ, ਜੱਲਾ ਬਿਜੀ ਜਾਤ ਨਾ ਥਾਤ ਨੋ ਖੁੜਾਵਿਐ,
(ਕੁੜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੋਰ ਨਾਲ ਲੜ ਗਈਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਥਾਤ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਵਾਈ ਹੈ)
ਅੰਮ੍ਰਿ ਵਈ ਤੋਅ ਪਠੋਰੀਉ ਛੁਡਾਈ ਲੇ, ਭਾਵੈ ਸੀਵਾਂ ਮੇ ਜਾਈਨ ਬਾਕਰੋ ਚੜ੍ਹਾਈ ਲੇ,
(ਹੁਣ ਭਾਵੇਂ ਪਠੋਰਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਵੇਖ ਲੈ, ਭਾਵੇਂ ਸਿਵਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਬੱਕਰਾ ਚੜ੍ਹਵਾ ਲੈ) ¹¹

ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਲਿਆ ਹੈ। ਅੱਜ ਦਾ ਇਨਸਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉੱਥੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮਵਿੱਥ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਕਬੀਲੇ ਵੀ ਇਸ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਚ ਸਕੇ। ਇਹ ਕਬੀਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚ ਸਮਿਲਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸਮਿਲਤ ਹੋਣ ਦੀ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਹਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਅਜਿਹੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਮਿਲੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ :-

- ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਕੋਲੀ,
ਦਿੱਲੀ ਜਾ ਕੇ ਬੋਲੀ। (ਮੋਬਾਇਲ)
- ਕੁੰਡੀ ਜਿੱਡਾ ਗਾਰਾ,
ਪਿੰਡ ਵਲਗਤਾ ਸਾਰਾ। (ਪੈਂਨ)
- ਆਗੋ (ਪਿਤਾ) ਨੋ ਕਾਨ ਮਾ,
ਦਿਕਰੀ (ਪੁੱਤਰੀ) ਵੜੀਰੀ। (ਟਰੈਕਟਰ, ਟਰਾਲੀ) ¹²

ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਇਸ ਸਿੱਟੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉੱਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਦੌਰ ਵਿਚ ਹਰ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਮੂਹ ਦੇ ਪਰੰਪਰਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਮੁੱਖ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸਮਵਿੱਥ ਵਿਚਰ ਰਹੇ ਇਸ ਕਬੀਲਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਅਣਭਿੰਨ ਨਹੀਂ। ਇਹਨਾਂ ਪਰਿਵਰਤਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਸ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੋਰੀਆ ਕਬੀਲੇ ਦੇ ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਵਿਚਲਾ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ, ਕਬੀਲੇ ਦੀ ਰੂਪਾਂਤਰਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਅਜੋਕੇ ਨਿਆਂ-ਪ੍ਰਬੰਧ, ਮਰਦ-ਔਰਤ, ਸੱਸ ਨੂੰਹ ਅਤੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਪਰਿਵਾਰਕ ਸਥਿਤੀ, ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ, ਕਬੀਲਾ ਅਤੇ ਗੈਰ ਕਬੀਲਾ ਲੋਕਾਈ ਦੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰਜ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

- 1 ਡਾ. ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦ, **ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲੋਕ ਵਿਰਸਾ**, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਭਾਗ ਪਹਿਲਾ, 2002, ਪੰਨਾ-29।
- 2 ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, **ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਸ਼ਾਸਤਰ**, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2003, ਪੰਨਾ-44।
- 3 ਡਾ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, **ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੌਰੀਆ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ : ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਨਵ- ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ**, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2015, ਪੰਨਾ-187।
- 4 ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-187।
- 5 ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-187।
- 6 ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-187।
- 7 ਕਿਰਪਾਲ ਕਜ਼ਾਕ, **ਟੱਪਰੀਵਾਸ ਕਬੀਲੇ ਤੇ ਅਜੋਕਾ ਸਮਾਜ, ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਮਾਜ**, ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨ ਬਿਊਰੋ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 2005, ਪੰਨਾ-128।
- 8 ਡਾ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, **ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬੌਰੀਆ ਕਬੀਲੇ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰ : ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਨਵ- ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਧਿਐਨ**, ਲੋਕਗੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, 2015, ਪੰਨਾ-188।
- 9 ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-188।
- 10 ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-187।
- 11 ਉਹੀ, ਪੰਨਾ-187।
- 12 ਉਹੀ ਪੰਨਾ-184-185।